

ДАННИТЕ ОТ ЕДНА АНКЕТА

Мария Ангелова-Атанасова (ВТУ "Св. св. Кирил и Методий")

Решаването на поставените в дискусията проблеми може и трябва да стане на основата на анкети по тези проблеми с различни слоеве на населението. Водена от това убеждение предприех първоначални сондажни анонимни анкети през април 2003 г. със студенти филолози от ВТУ. Анкетирани са 61 човека от I курс Приложна лингвистика във ВТУ и 21 човека от Английска филология – бакалаври. Въпреки ограничения брой анкети с един социален пласт на обществото ни, резултатите са доста красноречиви и можем да допуснем, че достоверно представят нагласите на общественото мнение по основните проблеми.

Какво сочат обобщените данни?

Въпрос № 1. Правилни ли сте справки за личното си име?

Да – 24 – 3 в интернет; 3 в малък син речник, 2 в малък кафяв речник/именник; 2 от познати, 1 от речник на Светия синод, 1 от Именник на българските имена.

Не – 56

Обобщаващият извод е, че дори хората с филологически интереси не проявяват особен интерес към произхода и значението на имената си. Тези, които са търсили информация, не знаят къде да потърсят научен отговор на въпросите си и се задоволяват със случайно попаднал им източник. Най-често са намирали краткия Честотно-тълковен речник на ЛИ на Н. Ковачев, книгата на Н. Иванова и П. Радева "Български имена. От А до Я" и "Български именник" на Й. Заимов – източници, отпечатани в някогашните големи тиражи, притежание на повечето публични и доста лични библиотеки. Нито един от анкетирания не е получил информация в училище или университет. Налага се обобщението, че са необходими

специални грижи за обучението в тази област още в училище и специални грижи на обществото научните знания да бъдат тиражирани чрез достъпни помагала, речници и справочници и на достъпна цена, ако искаме изборът на име да не е акт на случайност, повлиян от модни влияния или въздействие на героите от гледан в момента сериал, а добре обмислен акт, резултат от познаване на традицията, градивно отношение към нея и отговорност. Дълбокото ми убеждение е, че демократичното право на избор е преди всичко голяма отговорност пред обществото.

2. Какви имена бихте избрали за децата си:

- традиционни честотни – 32
- Традиционни и редки – 41
- Чужди – 11 – 3 н.
- Универсални – 1
- Не зная – 3

Отговорите свидетелстват за уважение към традицията, но и за недотам доброто ѝ познаване. Една от анкетираните майки на 2 деца смята, че е избрала за децата си по-редки традиционни български имена – Руслана и Светослав. Очевидно е, че тъкмо знания за традицията не ни достигат.

3. Фамилното Ви име еднакво ли е с ФИ на баща Ви?

- Да – 60
- Не – 22

Данните подкрепят общото ми впечатление, че след 1970 г. българите се ориентират към стабилизиране на фамилните имена. Все по-малко са родителите, които записват новородените с ФИ, образувано от ЛИ на дядото, т. е. БИ на бащата. Това е стара законово регламентирана възможност за смяна на фамилното име, която е имала друго основание – отказ от имена на -ски и -ин, обявени за македонски. Днес това не е потребно, но запазването на закона дава възможност за подмяна и е време да помислим това добре ли е за именната ни система или не. В тази връзка поставихме и следващите въпроси на анкетата.

4. Да се запази ли бащиното име?

- Да – 63

Не – 16

Нямат мнение – 2

Не ни изненадва фактът, че повечето анкетираните са за запазване на бащиното име. Това е практика, с която сме свикнали. Поддържат я не само анкетираните мъже, което би било разбираемо, но и жени. Това за нас е и традиция. Тревожното е, че един от анкетираните предлага бащиното име да се записва без -ов/-ев, каквато практика у нас вече съществува. Основният проблем на настоящата дискусия според мен не е дали да се запази бащиното име, т.е. трикомпонентната система на именуване, а какви са предвидимите следствия от това?. Ако днес едно дете е записано **Иван Стоян Иванов**, то не е трудно да предвидим, че след около 2 десетилетия ще се роди **Стоян Иван Стоян**. Харесва ли ви тази перспектива? На мен лично не, поради което считам, че е редно да се помисли дали не е време да се стабилизират със закон фамилните имена, както е в други страни, на изток и на запад от България.

5. Да се стабилизира ли ФИ със закон?

Да – 50

Не – 30

Да/не – 2 – да има възможност за избор; 1 – да се записва ФИ на майката, когато е рядко и има опасност да изчезне.

По-голямата част от анкетираните смятат, че е добре да се регламентира със закон стабилизирането на фамилните имена, но около 40% все още считат, че трябва да има възможност за избор. Редно е специалистите да помислят (преди законотворците!) в какво да се изразява този избор.

6. Да има ли препоръчителни списъци?

Да, но не задължителни – 10

Не – 69

Нямат мнение – 2

Не е изненада, че никой не е изразил мнение за необходимост от препоръчителни списъци със задължителен характер, каквито до 1990 г. у нас съществуваха. Това съвпада и с мнението на тесните специалисти в тази област. Като отчитаме неблагоприятния опит на неограничаван с нищо свободен избор през последното

десетилетие, считаме за потребно да насочим усилията си към мониторинг на резултатите от него, отчитане на факторите, довели до тези резултати, и обсъждане на средствата на науката за влияние върху обществения и личния вкус, който предопределя личния избор на име. Считаю, че отново стигаме до важния проблем как научните изследвания могат да повлияят положително на антропонимичната практика, на което е посветена и част от днешната дискусия.

7. Кое е българското име?

- нямам мнение/не зная – 3
- възникнали в миналото
- Георги, Димитър, Иван, Сийка, Екстра Нина, Соня Васи – то и моето не е българско, ама какво да направя? – м., СИБ
- които се предават от баща на син
- които са в пряка връзка със знаменити български личности и които напомнят за българските корени.
- календарните имена // имената на светци – 3
- прабългарските?
- на хановете и царете от Второто българско царство
- свързани с българската история и култура
- свързани с българските традиции и култура
- календарни имена и имена на български владетели
- пряко свързаните с българската история
- имена от фолклора и на български светии
- традиционни имена, носени от българи –3
- Иван, Крум, Мария
- които най-дълго се пазят и на изявени личности имената

Отговорите са доста еднотипни, въпреки привидното си разнообразие. Обобщеният им вариант е: утвърдени в традицията ни канонически и домашни имена, с висока честотност на употреба. Дълг на учените е да формулират по-точно параметрите на именната ни традиция, границите между антропонимичен фонд и състав. Техен дълг е и по-широката пропагандна дейност в посока към просвещаване на обществото.

**ИМЕННИКЪТ – ПОМОЩНИК ПРИ ИЗБОРА НА
ЛИЧНО ИМЕ (ЗА АНТРОПОНИМИ ОТ
ЛАТИНСКИ КОРЕН – MARS)**

Ценка Давидкова (ВТУ "Св. св. Кирил и Методий")

На поставения в дискусиата въпрос: Потребно ли е създаването на нови препоръчителни списъци за имена на новородени? могат да се дадат много отговори. Един от тях е, че това не трябва да бъдат "препоръчителни", още по-малко задължителни "списъци", а именник, който да изпълнява ролята на вещ и компетентен консултант при избора на име.

През годините след Освобождението до наши дни са издавани различни речници, именници и помощни брошури, изяснаващи в различна светлина имената на българите. По-важни от тях са следните: "Български собствени имена", 1926 г. – Г. Вайганд, "Именник, сиреч списък на имената, които се дават при Светото кръщение", 1924 г., 1942 г. – Светия Синод на Българската Църква, "Речник на личните и фамилни имена у българите", 1969 г. – Ст. Илчев, "Български именник", 1988 г. – Й. Заимов, "Честотно-тълковен речник на личните имена у българите", 1987 г., "Честотно-etimологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия", 1995 г. – Н. Ковачев, също на Коджов, Т. – 1887; Илчев, Ст. – 1963, 1968; Иванова, Н., Радева, П. – 1985; Христов, Г., Загорев, О. – 1986.

Научни приноси при изследването на българската антропонимична практика с многобройни изследвания, студии и статии имат много наши езиковеди: Ив. Дуриданов, Г. Христов, Б. Симеонов, Св. Иванчев, М. Москов, Ан. Саламбашев, Ив. Умленски и др.

Задълбоченото и всестранно разработване на проблемите на именуването създава богати възможности за изготвяне на именник, отговарящ на изискванията и спецификата на нашето съвремие.

Той трябва да бъде просветен, функционален и съобразен с тенденциите, отразени в речниците и анкетите. Важни условия при създаването му са както формулирането на ясни критерии при подбора на имената в него, така и подходящото структуриране на речниковите му статии.

При заетите чужди имена изясняването на значението се постига чрез посочване на тяхната етимология. Предложението ни относно построяването на речникова статия за лично име от чужд произход е резултат от наблюдение върху антропоними с латинския корен Mars, Martis m, съществуващи в българската личноименна система.

Името на бога на войната в римския пантеон е регистрирано в български език чрез:

Марс (ФИ – М̀арсов), Март (ФИ – М̀артов), М̀арти, Март̀ин (ФИ – Март̀инов, Март̀илов /ЛИ – *Мартил/), (ФИ Март̀ински), Март̀ина, Март̀инка, Март̀инко (ФИ – Март̀инков), М̀арто (ФИ – М̀артов), М̀артьо (ФИ – М̀артев) (Илчев, Ст., 1969: 323).

Освен изброените Н. Ковачев включва още:

Март̀ен, Март̀ена, Март̀енка, М̀артий, Мартинѝан, Март̀инчо, Март̀он, М̀артю (Ковачев, Н., 1995: 338, 339).

С най-голяма честота на употреба сред посочените лични имена се отличават Мартин и Мартина (Ковачев, Н. 1995: 338, Вачкова, К. 2001:131), което е предпоставка за евентуалното им включване в един бъдещ именник (Иванова, Н., Радева, П., 1985: 166; Заимов, Й., 1988: 148; Селимски, Л., 1999: 167).

Речниковата статия трябва да подчертава тенденцията в употребата на името, да има познавателен характер чрез разкриване на етимологията и историко-религиозния контекст при именуването. От друга страна, обяснявайки значението на латинската основа, тя трябва да подсказва български имена със същото значение. По този начин могат да се формулират следните акценти, които тенденцията на именуването следва:

I. Датите на честване на християнските светци.

II. Преосмисляне по стария български обичай, свързан с месец март.

III. Етимологията и посланието, включено в семантичната характеристика.

I. Мартин и Мартина са имена на християнски православни и католически светци:

Мартин

1. Мартин Изповедник, папа римски, почитан на 14 април (Св. Синод, 1991: 193).

2. Мартин от Тур, раннохристиянски светец – 11 ноември (Ковачев, Н., 1995: 338, Catholic Encyclopedia).

Мартина – християнска католическа светица – 30 януари (Ковачев, Н., 1995: 338).

За причините и пътищата на проникване на тези и други католически християнски имена подробни обяснения дава Л. Селимски (Селимски, Л., 1999: 16–33).

II. Martius (mensis) – месец март – първият от дванадесетте месеца на римската година – до 153 г. пр. Хр., а след тази дата – третият месец от годината е посветен на бог Марс.

Проникването на латинската лексика (в това число и названието на месеците) в старославянски се осъществява чрез посредничеството на старогръцки език (Милев, Ал., 1957: 54–66). За първи път названието на месец март – Μάρτιος намираме в християнски надпис от Хисар, датиран по предположение на Б. Геров към V в. след Хр. (Геров, Б., 1945: 116).

Имената Мартин и Мартина много често се преосмислят и се свързват със стария български обичай през първия ден на месец март да се окачват мартеници за здраве. За родените в този ден или през месеца името съдържа пожелание за здраве и физическа красота – да бъдат “бели и червени като мартениците” (Иванова, Н., Радева, П., 1985: 166).

III. Чрез посланието, което имената носят въз основа на семантичната си характеристика на латинска почва, се създава възможност за посочване на български съответствия, както това е направено от Й. Заимов (1988:148).

Изградената у римляните представа за Марс е като за бог на бойния успех, битката и сражението. Преносните значения на Mars, Martis m, са воинственост, храброст (не само по време на война), борбеност и страховитост (Дворецкий, И., 1976: 620). А производното от Mars прилагателно Martius, a, um означава: боен, воинствен, храбър (ibidem).

По този начин списъкът от близки по значение български съответствия може да бъде разширен: освен Бойко, Бойка още: Борян, Боряна (от стб. “борити” пожелание да бъде борбен); Храбрин, Храбринина – да бъде храбър, смел, неустрашим; композитните с

Бори- и Бран-: Борислав, Борислава – да бъдат славни в борбата;
Бранимир, Бранимира; Бранислав, Бранислава.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вайганд, Г., Български собствени имена, С., 1926.
2. Вачкова, К. Тенденции в съвременната българска личноименна система. Отговорността пред езика, Ш., 2001.
3. Геров, Б., Латинско-гръцки лексикални взаимоотношения в надписите от балканските земи, Год. на СУ, 1945.
4. Дворецкий, И., Латинско-русский словарь, М., 1976.
5. Заимов, Й., Български именник, С., 1988.
6. Иванова, Н., Радева, П., От „А“ до „Я“ имената на българите, С., 1985.
7. Илчев, Ст., За хубави български имена на децата ни, С., 1963; Български именник, С., 1968, (II изд. на ИБЕ, БАН, 1971); Речник на личните и фамилни имена у българите, С., 1969.
8. Ковачев, Н., Честотно-тълковен речник на личните имена у българите, С., 1987.; Честотно-etimологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия, В. Търново, 1995.
9. Коджов, Т., Тълкувач на собствените имена, С., 1887.
10. Милев, Ал., Латинските имена в български език, БЕ, 1957, I.
11. Светия синод на бълг. църква, Именник, сиреч списък на имената, които се дават при Светото кръщение, С., 1924, 1942.
12. Селимски, Л., Християнските имена у българските католици. Проблеми на усвояването, Katowice, 1999.
13. Христов, Г., О. Загорев., Български именник, С., 1986.
14. Catholic Encyclopedia. St. Martin of Tours – www.newadvent.org/cathen/09732b.htm (достъпен към юV 2003 г.)